

4. Життєві плани випускників середніх шкіл та їх реалізація : наук.-метод. посіб. / [за заг. ред. В. Олійника, Л. Даниленко]. – К. : Міленіум, 2003. – 204 с.
5. Мадзігон В.М. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах профілізації старшої школи / В.М. Мадзігон, Г.Є. Шевченко // Профільне навчання: Теорія і практика : зб. наук. праць за матеріалами методич. семінару АПН України. – К. : Пед. преса, 2006. – С. 77–84.
6. Медведев Д.С. Модель професійного самоопределения старшекласников в профессиональной школе / Д.С. Медведев // Профессиональная школа. – 2009. – № 4. – С. 58–62.
7. Мудрик А.В. Введение в социальную педагогику : учеб. пособ. для студентов / А.В. Мудрик. – М. : Институт практической психологии, 1997. – 365 с.
8. Павлютенков Є.М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є.М. Павлютенков. – Х. : Основа, 2008. – 128 с.
9. Сидоренко О. Профільна освіта і професійна орієнтація в школі – взаємопов'язані складові соціалізації учнівської молоді / О. Сидоренко // Профільне навчання. Теорія і практика : зб. наук. праць за матеріалами метод. семінару АПН України. – К. : Пед. преса, 2006. – С. 85–89.

ПЛІСКО О.В.

ДІАГНОСТИКА ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ НАВЧЕНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Результативність модернізації вітчизняної системи шкільної освіти значною мірою залежить від якості діагностики рівня навченості школярів. Причому особливої актуальності це питання набуває в старшій школі, адже після закінчення загальноосвітнього закладу більшість випускників вступає до вищих навчальних закладів. А у зв'язку з новими правилами прийому до ВНЗ, коли зарахування абітурієнтів відбувається на основі результатів зовнішнього тестування, відповідальність учителів за адекватне оцінювання навчальних досягнень учнів ще більше зростає.

Як цілком слушно зауважує Н. Патокіна, збільшення ролі діагностики в підвищенні рівня навченості учнів старшої школи пов'язано також з подальшою гуманізацією освітнього процесу, що передбачає ставлення до кожного з них як до активного його суб'єкта, який відчуває себе рівноправним учасником педагогічної взаємодії. Причому в сучасних умовах уніфікована для всіх школярів мета щодо опанування школярами програмних вимог і досягнення високого рівня навченості поступово втрачає свою силу. Адже для педагога сьогодні найбільш важливим завданням є не просто визначення стану сформованості знань та вмінь кожного учня, а й з'ясування, чи був досягнутий ним індивідуально запланований рівень навченості, якою мірою реалізовані визначені для нього освітні цілі.

Отже, сучасна діагностика спрямована, передусім, на оцінювання просування школярів в оволодінні необхідними знаннями та вміннями відносно їх минулих навчальних досягнень, на забезпечення позитивних змін у загальному стані розвитку особистості кожного старшокласника. Важливо також відзначити, що навченість є не тільки основним результатом і водночас оцінкою навчально-пізнавальної роботи школярів, а й важливим показником професійної роботи вчителя [7].

Різні пропозиції щодо покращення процедури діагностики як засобу вивчення навченості старшокласників висловлюють у своїх працях такі науковці, як: В. Безпалько, Б. Блум, Т. Власова, Л. Денякіна, К. Інгенкамп, А. Кочетов, Н. Кузьміна, В. Медніков, Н. Мочалова, С. Хмара та ін.

Функції та види діагностики в межах освітнього процесу визначено І. Батраковою, Б. Бітінасом, І. Колесніковою, В. Максимовою. Однак актуальним залишається питання про стандартизацію діагностичних процедур, які використовуються з метою вивчення навченості учнів старшої школи, їх узгодження із сучасними ідеями особистісно зорієнтованої парадигми освіти.

Мета статті – розкрити суть і роль діагностики в навчальному процесі, висвітлити її можливості як засобу вивчення навченості учнів старшої школи.

Дослідження проблеми проведення діагностики як засобу вивчення навченості учнів старшої школи ускладнюється неоднозначним трактуванням сучасними науковцями ключових у контексті цього дослідження понять “діагностика” і “навченість”. Так, на підставі аналізу різних наукових праць виявлено, що її автори визначають діагностику як:

- планування й контроль за навчально-пізнавальним процесом (Л. Бурдачук [3]);

- передумови оптимізації процесу індивідуального навчання, засіб забезпечення визначення його результатів (К. Інгенкамп [5]);

- процес, що дає змогу оцінити якість навчально-виховної діяльності, допомагаючи виявити необхідні напрями підвищення її ефективності (О. Андрієнко [1]);

- процес, що включає в себе контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку педагогічних подій (І. Підласий [8]).

На основі аналізу вищевикладених ідей ми дійшли висновку, що діагностика не тільки забезпечує визначення поточних чи кінцевих результатів розвитку певного педагогічного процесу, а й пояснює причини отримання цих результатів, виявляє подальші тенденції розвитку педагогічного явища, а також обґрунтовує внесення необхідних коректив у цей розвиток.

У контексті дослідження значну увагу також приділено вивченню існуючих у науковій літературі тлумачень дефініції “навченість”. Як з’ясовано, одними з перших це поняття ввів у науковий обіг Д. Богоявленський та Н. Менчинська, які розглядали навченість як сукупність певних знань, умінь і навичок людини [2]. На думку П. Гальперіна, навченість являє собою сукупність сформованих розумових дій особистості [4].

За І. Якиманською, під навченістю треба розуміти результат оволодіння особою необхідним запасом знань. Причому дослідниця пропонує оцінювати навченість за допомогою використання двох показників: рівня оволодіння учнями предметними знаннями й рівнем оволодіння ними логічними операціями [9].

З урахуванням вищенаведених ідей зроблено висновок про те, що навченість учнів варто сприймати і як результат минулого етапу їх навчання, і як запоруку успішного перебігу освітнього процесу в майбутньому. У світлі цього діагностика як засіб вивчення навченості учнів старшої школи дає змогу не тільки отримати повну, системну та

постійно оновлювану інформацію про рівень сформованості в старшокласників заданих навчальною програмою знань, умінь і навичок, а й з'ясувати причини виникнення в них труднощів у процесі навчання, знайти адекватні шляхи їх подолання.

Як відомо, старшокласниками у процесі навчання мають бути засвоєні різні види знань: основні поняття, терміни, наукові факти й закони, дані про повсякденну реальність; теорії як системи наукових знань; знання про шляхи, методи пізнання, типи та способи розумових дій; оцінні знання тощо. У процесі засвоєння змісту шкільної освіти учні старшої школи повинні також опанувати різні вміння й навички – спеціальні, предметні вміння, що формуються на матеріалі конкретних навчальних дисциплін (навички розв'язання обчислювальних задач, літературного аналізу, граматичного розбору тощо). Значну увагу в старшій школі треба приділяти озброєнню молодих людей різними видами загальнонавчальних умінь: навчально-організаційних (уміння раціонально планувати свою навчальну роботу, формулювати для себе певні цілі й завдання, забезпечувати сприятливі передумови для діяльності тощо), навчально-інформаційних (вміння працювати з різними джерелами інформації, вести бібліографічний пошук тощо), навчально-інтелектуальних (уміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, узагальнювати, раціонально запам'ятовувати, здійснювати самоконтроль тощо) [6, с. 39]. Зрозуміло, що системно проведена діагностика охоплює вивчення динаміки сформованості в учнів усіх визначених видів знань і умінь.

Науковці підкреслюють, що реалізація діагностичної процедури забезпечує достовірні результати за умови дотримання таких важливих принципів:

- об'єктивності, що вимагає впровадження науково обґрунтованого змісту діагностичних засобів (тестів, завдань, питань) і процедур, доброзичливе та рівне ставлення педагога до всіх школярів, точного й відповідного встановлених критеріїв оцінювання знань і умінь школярів;

- систематичності, що передбачає проведення діагностичного контролю на всіх етапах дидактичного процесу – від сприйняття знань до їх застосування на практиці;

- гласності, що виявляється через забезпечення відкритості випробувань для школярів за одними й тими самими критеріями, наочного, порівняльного характеру рейтингу кожного з них, передбачення оголошення й мотивації оцінок [8, с. 404].

Висновки. Враховуючи викладені вище думки та ідеї різних науковців, ми зробили висновок про важливість забезпечення системної й систематичної діагностики в процесі навчання старшокласників, яка дає змогу адекватно визначити рівень їх навченості. Для її реалізації на практиці нами застосовувалися як традиційні способи навчальної діагностики (усні відповіді, контрольні й залікові роботи, диктанти, твори, реферати, доповіді тощо), так і інноваційні методи та форми її проведення (мозковий штурм, турнір, диспут, есе, проект тощо). У майбутньому

планується розробити ефективну технологію проведення діагностики як засобу вивчення навченості учнів старшої школи.

Література

1. Бурдачук Л.Ф. Психодиагностика личности / Л.Ф. Бурдачук. – К. : Здоровье, 1989. – 168 с.
2. Андрієнко О.С. Діагностування в навчальному процесі / О.С. Андрієнко // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. – № 1. – С. 12–18.
3. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика : пер. с нем. / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 240 с.
4. Подласый И.П. Педагогика : учебник / И.П. Подласый. – М. : Просвещение : ВЛАДОС, 1996. – 432 с.
5. Богоявленский Д.Н. Психология усвоения знаний в школе / Д.Н. Богоявленский, Н.А. Менчинская. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1959. – 348 с.
6. Гальперин П.Я. О психологических основах программированного обучения / П.Я. Гальперин // Новые исследования в педагогических науках. – 1965. – Вып. IV. – С. 122–151.
7. Психологические критерии качества знаний школьников : сб. научн. тр. / [под ред. И.С. Якиманской]. – М. : Изд-во АПН РСФСР, 1990. – 142 с.
8. Патокина Н.В. Диагностика обученности как способ управления качеством биологического образования [Электронный ресурс] / Н.В. Патокина. – Режим доступа: http://pedsovet.org/component/option,com_mtree/task,viewlink/link_id,7592/Itemid,118/.
9. Лозова В.І. Педагогіка. Розділ “Дидактика” : навч. посіб. / В.І. Лозова, П.Г. Москаленко, Г.В. Троцько. – К. : ІСДОУ, 1993. – 140 с.